

Εικόνες του Άλλου στην ελληνική λογοτεχνία

Η εικόνα του Γερμανού κατακτητή

Πέμπτο Μάθημα
Lecturer: Petros Marazopoulos
petrosmarazopoulos@gmail.com

Εικόνες του Γερμανού στην ελληνική σκέψη (19^{ος} αιώνας)

- Ο **γερμανικός φιλελληνισμός** ως βάση του **ευρωπαϊκού φιλελληνισμού**
- Η γερμανική στροφή **στην κλασική αρχαιότητα** (19^{ος} αιώνας)
- Η μοναδικότητα του κλασικού ελληνικού πολιτισμού
- Η διαμόρφωση του ευρωπαϊκού πολιτισμού
- Οι ελληνικές **οικονομικές δραστηριότητες** σε γερμανικές πόλεις και το ευνοϊκό κλίμα στις ελληνογερμανικές σχέσεις (18^{ος} αιώνας)
- Σχέσεις σε **ακαδημαϊκό** επίπεδο: τα γερμανικά πρότυπα και οι Βαυαροί καθηγητές

Εικόνες του Γερμανού στην ελληνική σκέψη (19^{ος} αιώνας)

- Έλληνες διανοούμενοι στη Γερμανία (19^{ος} αιώνας)
- Η ενοχλητική γερμανική γλώσσα (Δροσίνης)
- Η ξανθή φυσιογνωμία (Ραγκαβής)
- Οι μονομαχίες των Γερμανών φοιτητών (Μαβίλης, Ροϊδης)
- Το πολεμικό σύστημα (Ραγκαβής)
- Οι Γερμανοί ως άχαροι και τραχείς άνθρωποι (Δροσίνης)
- Η 'δυσανεξία προς τα άλλα έθνη' (Ροϊδης)

Εικόνες του Γερμανού στην ελληνική σκέψη (19^{ος} αιώνας)

- Το φιλογερμανικό πνεύμα στην ελληνική διάνοηση (τέλος 19^{ου} αιώνα- αρχές 20^{ου})
- Η γοητεία του Νίτσε και ο θαυμασμός για το γερμανικό πνεύμα
- Η Γερμανία ως πολιτισμικό πρότυπο αναφοράς
- Οι αντιδράσεις από γαλλόφωνους Έλληνες
- **Αρνητικές στάσεις** απέναντι στη Γερμανία (*μιλιταρισμός, μονοτονία, έλλειψη ενθουσιασμού*)

Εικόνες του Γερμανού στην ελληνική σκέψη (αρχές 20^{ου} αιώνα)

- **Έλληνες διανοούμενοι στη Γερμανία** (Ιων Δραγούμης, Κωνσταντίνος Χατζόπουλος, Νίκος Καζαντζάκης)
- Το **γερμανικό μίσος** για τους ξένους λαούς και η **περίοδος πριν την άνοδο του ναζισμού**
- Η γερμανική πίστη για τη 'Θεωρία της δύναμης' (Ζαχαρίας Παπαντωνίου) και οι Γερμανοί ως υπεύθυνοι του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου
- Το **'μηχανικό βήμα'** και ο **έντονος μιλιταρισμός**
- Η **εργατικότητα** και η **μανιώδης κατανάλωση μπίρας**

Εικόνες του Γερμανού στην ελληνική σκέψη κατά την άνοδο του ναζισμού

- Η ανάληψη της εξουσίας από τον Χίτλερ και οι **αντιφασιστικές** εκδηλώσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο
- Αντιδράσεις του ελληνικού τύπου
- Οι Γερμανοί, ο φασισμός και οι έννοιες της *βαρβαρότητας*, της *σεξουαλικής ανωμαλίας*, του *εκφυλισμού* και της *κτηνωδίας*
- Οι **αρνητικές αναπαραστάσεις** της γερμανικής **εξουσίας**
- Η γερμανική πίστη στην **υπέρτατη ισχύ** και η **άγνοια της πραγματικής δημοκρατίας**
- Η **καταπίεση του γερμανικού λαού** από το εθνικοσοσιαλιστικό καθεστώς
- Ο χιτλερισμός και τα '**κατώτερα ανθρώπινα ένστικτα**'. Η ανάγκη διαφύλαξης του ανθρώπινου πολιτισμού

Η εικόνα του Γερμανού την περίοδο της Δικτατορίας Μεταξά

- Οι καθημερινές **αθηναϊκές εφημερίδες** της εποχής (*Ακρόπολις, Ελεύθερον Βήμα, Εστία, Καθημερινή, Πρωία, Νέα Ελλάς*) και η **αναπαραγωγή παλιών στερεοτύπων** για τους Γερμανούς
- Σύνδεση των Γερμανών με το σύστημα, την εργατικότητα και τον δυναμισμό
- Η **ισχυρή και καλά οργανωμένη** Γερμανία και η **καλή ζωή του γερμανικού λαού** λόγω του ναζιστικού καθεστώτος
- Περιπτώσεις **ανοιχτής προπαγάνδας** υπέρ του ναζισμού: το περιοδικό *Το Νέον Κράτος*
- «Το νέο γερμανικό σύστημα που δρα υπέρ του κοινωνικού συνόλου και της οικονομίας»

Η εικόνα του Γερμανού την περίοδο της Δικτατορίας Μεταξά

- Αναφορές στο γερμανικό **‘οικονομικό θαύμα’**
- Το γερμανικό πνεύμα αλληλεγγύης, αγάπης και συνεργασίας
- Ο παραμερισμός των ταξικών μισών και το ενδιαφέρον για το **κοινωνικό καλό**
- Ο στόχος της **αναγέννησης του γερμανικού πολιτισμού**

Οι ημερολογιακές καταγραφές πριν τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο (Το ημερολόγιο του Σεφέρη)

- Η ταύτιση του πολέμου με το Κακό
- Η μηχανοποιημένη Γερμανία και το ανεύθυνο κρατικό τέρας
- Σύνδεση του Γερμανού Άλλου με την απανθρωπιά, την κτηνωδία και το Κακό
- Ο φόβος για τον Γερμανό Άλλο
- Η υπερηφάνεια των Γερμανών αιχμαλώτων

Η εικόνα του Γερμανού στη διάρκεια της Κατοχής

- Οι δύο πλευρές των εντύπων: **παράνομες** και **νόμιμες** εκδόσεις
- Η **λογοκρισία** και οι **προπαγανδιστικές εκδόσεις** υπέρ του Χιτλερισμού
- Τα λογοτεχνικά περιοδικά: η Νέα Εστία ως 'όαση στο σκοταδισμό'
- Τα άρθρα που υπενθυμίζουν στους κατακτητές την γερμανική αγάπη για την Ελλάδα
- Η (άμεση) **υποστήριξη** της **Αντίστασης**
- Οι μεταφράσεις Γερμανών, μη ναζιστών, συγγραφέων (Γκαίτε, Ρίλκε, Νίτσε)

Η εικόνα του Γερμανού στη διάρκεια της Κατοχής

- Ο **παράνομος** τύπος και οι **άκρως αρνητικές εικόνες** των Γερμανών κατακτητών
- Ο Τύπος ως **κάλεσμα αντίστασης**
- Η **πρόκληση απέχθειας στο αναγνωστικό κοινό** για τους Γερμανούς
- Το μοτίβο της γερμανικής θηριωδίας σε βάρος των παιδιών
- Ο χαρακτηρισμός των Γερμανών ως **‘Ούννων’**
- Οι **Γερμανοί** ως **δούλοι** και ο **σαδιστής ηγέτης**
- Σύνδεση με την τυραννία, την πνευματική τάξη, την πειθαρχία, τη ληστεία και τις στυγερές δολοφονίες
- Οι Γερμανοί ως **‘ρομπότ’**, η ειρωνεία περί **‘εκπολιτισμού της Ευρώπης’** και η **καταστροφική μανία**

Το περιοδικό 'Πρωτοπόροι'

- Το **παράνομο λογοτεχνικό περιοδικό** της Αριστεράς και οι ελάχιστες αναφορές στους Γερμανούς
- Διηγήματα για την **αντιστασιακή δράση** και την **καταπολέμηση του φασισμού**
- **Αλληλεγγύη** προς τους συγγενείς των θυμάτων, αφηγήσεις για τους Έλληνες ήρωες
- Τα **σκληρά σχόλια για τους Έλληνες προδότες**
- *Περιοδικά που καλλιεργούν το μίσος για τους Γερμανούς*

Η εικόνα του Γερμανού κατακτητή για τον Εαυτό του

- Το περιοδικό **Σύνθημα** ως **όργανο** της ναζιστικής προπαγάνδας
- Όψεις της ναζιστικής ιδεολογίας
- Η προσπάθεια τόνωσης του ηθικού του γερμανικού στρατού
- Εστίαση στις **γερμανικές κρατικές αρετές**
- Έμφαση στην *ενεργητικότητα, στην πειθαρχία, στο αίσθημα του καθήκοντος, στο θάρρος, στην εφευρετικότητα, στη δύναμη της θέλησης*
- Η έννοια του **‘ιπποτισμού’** και οι **θηριώδεις πολεμικές μέθοδοι**

Η εικόνα του Γερμανού στην ελληνική σκέψη: Συμπεράσματα

- Από τον **γερμανικό φιλελληνισμό** στην στροφή στην κλασική αρχαιότητα
- **Ελληνογερμανικές σχέσεις**, Έλληνες διανοούμενοι στη Γερμανία και περιγραφές του 'Γερμανού τύπου ανθρώπου'
- Ο κλονισμός της εικόνας του Γερμανού στις αρχές του 20^{ου} αιώνα
- Η σύνδεση της περιόδου Χίτλερ με την **τρέλα** και την **ανωμαλία**

Η εικόνα του Γερμανού στην ελληνική λογοτεχνία

- Εικόνες του Γερμανού Άλλου σε **Έλληνες δεξιούς** και **αριστερούς** συγγραφείς
- Η **αντιστασιακή λογοτεχνία** στην **εξορία** (1950-1967)
- Η **αντιστασιακή λογοτεχνία** στην **Ελλάδα**
- Η εικόνα του Γερμανού στην **αριστερή λογοτεχνία των στρατοπέδων**
- **Σύγχρονες, μεταγενέστερες** εικόνες του Γερμανού στην ελληνική λογοτεχνία

Έλληνες συγγραφείς που ασχολούνται με την εικόνα του Γερμανού

- Οι **κακοί Γερμανοί** και η **ελληνική Αντίσταση** (Ηλίας Βενέζης, Νικηφόρος Βρεπτάκος, Θέμος Κορνάρος, Δημήτρης Ψαθάς)
- Οι Γερμανοί ως **τιμητές των ανταρτών** (Πέτρος Ανταίος, Μενέλαος Λουντέμης)
- **Αρνητικές προσλήψεις των προδοτών** (Θέμος Κορνάρος, Πέτρος Πικρός, Ι. Αγγέλου)
- **Γυναίκες συγγραφείς και εκδοχές της εικόνας του Γερμανού** (Ειρήνη Γαλανού, Τατιάνα Γκρίτση-Μιλλιέξ)
- **Αντιστασιακή λογοτεχνία στην εξορία** (Έλλη Αλέξiou, Απόστολος Σπήλιος)

Έλληνες συγγραφείς που ασχολούνται με την εικόνα του Γερμανού

- Η **αντιστασιακή λογοτεχνία στην Ελλάδα** (Διδώ Σωτηρίου, Μενέλαος Λουντέμης, Κώστας Κοτζιάς)
- **Εικόνες του Γερμανού στην αριστερή λογοτεχνία των στρατοπέδων** (Όμηρος Πέλλας, Ιάκωβος Καμπανέλλης, Θέμος Κορνάρος)
- **Εικόνες του Γερμανού σε δεξιούς και κεντρώους συγγραφείς** (Άγγελος Τερζάκης, Μ. Καραγάτσης, Άγγελος Βλάχος, Γιώργος Θεοτοκάς)
- **Σύγχρονες όψεις του Γερμανού Άλλου στα τέλη του 20^{ου} αιώνα** (Γιώργος Ματζουράνης, Μαρία Ιορδανίδου, Γιώργος Ιωάννου)

Ορισμένα χαρακτηριστικά κείμενα για τον Γερμανό Άλλο

- Ηλίας **Βενέζης**, *Έξοδος* (1948)
- Νικηφόρος **Βρεττάκος**, *Το αγρίμι* (1945)
- Έλλη **Αλεξίου**, *Παραπόταμοι* (1955)
- Μήτσος **Αλεξανδρόπουλος**, *Ξένος* (1962)
- Μενέλαος **Λουντέμης**, *Θυμωμένα Στάχουα* (1965)
- Θέμος **Κορνάρος**, *Στρατόπεδο του Χαϊδαρίου* (1945)
- Ιάκωβος **Καμπανέλλης**, *Μάουτχάουζεν* (1965)
- Άγγελος **Τερζάκης**, *Το λυκόφως των ανθρώπων* (1947)
- Γιώργος **Ματζουράνης**, *Μας λένε Γκασταρμπάιτερ* (1977)

Η εικόνα του Γερμανού Άλλου στην ελληνική λογοτεχνική παραγωγή- Πρώτα Συμπεράσματα

- Η αντιστασιακή λογοτεχνία και οι τρεις εκδοχές της εικόνας του Γερμανού: οι βαρείς χαρακτηρισμοί (*κτήνη, θηρία, βάρβαροι, δαίμονες, ρομπότ*), η αντιπαράθεση με τους προδότες και οι δωσίλογοι ως συνεργάτες των Γερμανών
- Οι λιγοστές αναφορές αριστερών συγγραφέων στους Γερμανούς και οι λόγοι πίσω από αυτήν την επιλογή
- Η αντιστασιακή λογοτεχνία της εξορίας: *αρνητικές και περιορισμένες εικόνες*, η *διάκριση μεταξύ Ναζί και Γερμανών* και οι *διαφορές μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Γερμανίας*
- Βελτίωση της εικόνας του Γερμανού και καταδίκη του ναζισμού
- Οι Έλληνες συγγραφείς ως αιχμάλωτοι- κρατούμενοι του γερμανικού κράτους

Η εικόνα του Γερμανού Άλλου στην ελληνική λογοτεχνική παραγωγή- Πρώτα Συμπεράσματα

- Η συζήτηση για την **έννοια της ευθύνης των Γερμανών πολιτών**
- Η περίπτωση των δεξιών ή κεντρών Ελλήνων συγγραφέων: οι **επιζήμιοι κομμουνιστές, τα πάθη του Εμφυλίου** και η **σύγκλιση με τις αριστερές αφηγήσεις**
- Οι **Γερμανοί ως τιμητές της ανδρείας** και ως **στρατιώτες που ερωτεύονται Ελληνίδες** και συμβάλλουν στην ευτυχία τους
- Σύγχρονες προσεγγίσεις και καταδίκη του ναζισμού
- Σύγχρονα κείμενα και αναφορές στα λάθη της ελληνικής πλευράς
- Η ελληνική λογοτεχνία και το θέμα της **οικονομικής μετανάστευσης στο γερμανικό χώρο**
- Η **εικόνα του Γερμανού** την περίοδο της **οικονομικής κρίσης**

Πέτρος Μαραζόπουλος
petrosmarazopoulos@gmail.com
Μάρτιος 2024